

GOSPODARSTVO V SVETU

Gibanje mednarodne trgovine

Odnos med gibanjem obsega mednarodne trgovine in tempom porasta svetovne industrijske proizvodnje lahko siuži kot grobo merilo za mednarodno razdelitev dela. V zadnjem predvojnem desetletju, po veliki svetovni gospodarski krizi leta 1929 do 1932 je mednarodna trgovina precej zaostajala za zelo nedolžnim tempom porasta industrijske proizvodnje v svetu. To je bilo eno najbolj zgovornih znamenj stagnacije svetovnega

svetovna izmenjava za 70 odstotkov presegala obseg, ki so ga dosegli leta 1938, pa se je izvoz surovin in energetičnih proizvodov iz manj razvitih področij v industrijske države povečal komaj za 10 odstotkov.

K takemu razvoju je v prvi vrsti pripomogla težnja industrijskih držav, da vzpodbujajo domačo proizvodnjo surovin in energetičnih virov in sicer iz strateških ozirov ponekod pa tudi zaradi varčevanja z deviznimi

Tako gibanje cen pa je po drugi strani vzpodbujalo proizvodnjo sintetičnih surovin in raznih kemičnih nadomestkov naravnih bazičnih materij (umetna vlakna, plastične snovi, sintetični kavčuk itd.)

Proizvodnja sintetičnih surovin se je v industrijskih državah po nekaterih cenitvah v obdobju 1950-1955 skoraj podvojila. Rastla je dvakrat hitreje kakor celotna industrijska proizvodnja v teh državah. Tako razvoj tehnologije zlasti na področju kemične industrije občutno pritiska na izvoz surovin iz manj razvitih držav v industrijske države. Leta 1955 je znašal izvoz naravnih surovin iz nerazvitih držav v industrijske blizu 9 milijard dolarjev, medtem ko je istočasno znašala proizvodnja sintetičnih nadomestkov za te proizvode v industrijskih državah okrog 4,5 milijard (po stalnih cenah iz leta 1950). Torej je bila enaka polovici vrednosti uvoženih surovin.

Kot druga pomembna posledica spopolnjevanja tehnološkega procesa je tudi težnja po opadanju reprodukcijskega materiala v vrednosti povprečne enote končnega proizvoda, deloma zaradi bolj racionalnega izkoriščanja surovin in goriva, deloma pa zaradi višje stopnje obdelave. Tudi ta sam po sebi pozitiven činitelj je deloval v smeri relativnega opadanja uvoza surovin v razmerju s tempom industrijske proizvodnje.

Zaradi delovanja vseh omenjenih činiteljev je vrednost reprodukcijskega materiala uvoženega iz manj razvitih držav v industrijske če jo računamo po enoti proizvoda opadla za celih 40 odstotkov v odnosu na predvojno obdobje.

V okviru zelo močnega porasta svetovne izmenjave v letu 1955 (za 7,3 milijarde dolarjev v

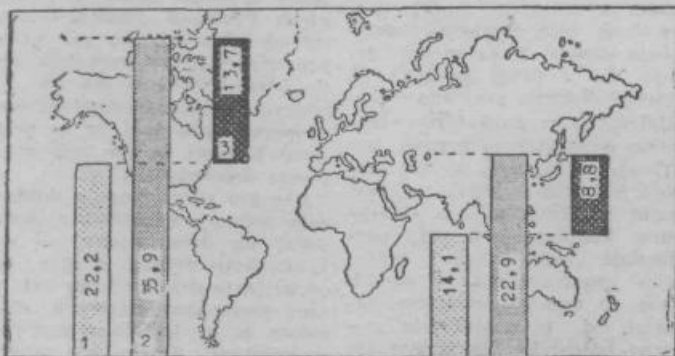
IZMENJAVA MED INDUSTRIJSKIMI IN SUROVINSKIMI PODROČJI (1)

(v milijardah dolarjev in odstotkih od skupne svetovne izmenjave)

Izvoz iz	Leto	Uvoz v		Svet skupno			
		Industrijska področja	Surovinska področja	Vrednost	%		
Industrijskih področij	1950	19,5	34	13,7	24	33,2	58
	1953	26,8	37	18,0	25	44,8	62
	1954	28,1	37	19,7	26	47,8	63
	1955	32,2	38	20,9	25	53,1	64
Surovinskih področij	1950	16,5	29	7,2	13	23,7	42
	1953	19,7	27	7,6	11	27,3	38
	1954	20,0	26	8,2	11	28,3	37
	1955	21,5	26	8,8	11	30,3	36
Svet skupno	1950	35,9	63	20,9	37	58,9	100
	1953	46,5	64	25,6	36	72,1	100
	1954	48,1	63	27,9	37	76,0	100
	1955	53,7	64	29,7	36	83,3	100

1 Industrijska področja: Severna Amerika, Zahodna Evropa in Japonska; surovinska področja: ostali svet.

Za vzhodnoevropske države, Sovjetsko zvezo in LR Kitajsko je računana samo izmenjava z ostalimi področji.

Levi stolpci predstavljajo proizvodnjo surovin in goriva v industrijskih področjih, desno pa v surovinskih področjih, in to v milijardah dolarjev.

Industrijska področja: Severna Amerika, Zahodna Nemčija, Japonska; surovinska področja — ostali svet s tem, da v ta pokazatelj niso zajeti podatki za Sovjetsko zvezo, LR Kitajsko in dežele Vzhodne Evrope. 1. leto 1938, 2. leto 1955, 3. leto porast.

gospodarstva in njegove razdrobitev na bolj ali manj zaprte nacionalne gospodarske prostore.

Podatki iz povojnega obdobja nam nudijo, če jih gledamo v celoti, dosti bolj ugodno sliko. Mednarodna trgovina je v prvem povojnem desetletju držala korak z močnim tempom porasta industrijske proizvodnje v svetu. V primerjavi z letom 1950 se je do leta 1955 obseg mednarodne trgovine povečal za eno tretjino, kar je ustrezalo porastu svetovne industrijske proizvodnje v tem obdobju. Pomembno pa je kljub temu, da je obseg svetovnega izvoza rasel v zadnjih treh letih vse hitreje. Leta 1953 je znašal v primerjavi s prejšnjim letom 4 odstotke, naslednjega leta 6 odstotkov in leta 1955 nad 8 odstotkov, ko je vrednost svetovnega izvoza prvič presegla vsoto 80 milijard dolarjev.

Če ga gledamo po posameznih področjih, pa je bil razvoj izmenjave zelo neizenačen in še zdaleč ni zadostoval. Največji del hitrega porasta mednarodne trgovine v zadnjih nekaj letih odpada na medsebojno izmenjavo med industrijskimi državami. Hkrati pa je relativni delež manj razvitih držav v svetovni trgovini odpadel z nad dve tretjini, kolikor je znašal leta 1950, na komaj nekaj več kot eno tretjino leta 1955.

1. Za vzhodnoevropske države, ZSSR, in LR Kitajsko je zajeta samo izmenjava z ostalimi področji, ker za njihovo medsebojno trgovino n' točnih podatkov.

Tak razvoj je povzročila vrsta dejstev, ki so delovala vzporedno na smer zmanjšanja uvoza surovin v industrijske države po enoti proizvoda. V tem oziru je značilen naslednji podatek. Medtem ko je leta 1955 celotna

sredstvi. V primerjavi s predvojnim obdobjem je proizvodnja surovin in energije porasla v industrijskih državah za nad 60 odstotkov, med tem ko je hkrati njihov uvoz bazičnih proizvodov iz drugih področij sveta porasel komaj za eno petino.

V tej smeri je delovala tudi nestabilnost svetovnih surovinskih tržišč, kakor tudi težnja za porastom svetovnih cen surovin v odnosu na povprečje izvoznih cen industrijskih proizvodov v zadnjem obdobju.

Indeksi proizvodnje in gibanje prebivalstva v razvitih in nerazvitih predelih

(L. 1948 = 100)

Področje	Proizvodnja		Prebivalstvo		Proizvodnja na prebivalca		Razlika v %
	pred vojno	L. 1954	pred vojno	L. 1954	pred vojno	L. 1954	
Svet skupno	78	130	86	109	91	119	+ 30,8
RAZVITA PODROČJA	75	131	91	108	83	122	+ 47,1
Kanada in ZDA	53	117	89	110	60	106	+ 76,6
Zahodna Evropa	107	151	93	105	115	144	+ 25,3
NERAZV. PODROČJA	90	126	83	110	109	115	+ 5,5
Latinska Amerika	78	122	79	115	98	106	+ 8,2
Jugovzhodna Azija	104	125	83	109	125	115	- 8,0
Afrika in Srednji Vzhod	80	144	85	109	94	132	+ 40,4

Brez Kitajske in Vzhodne Evrope

Odstotek porasta proizvodnje celotna industrijska, kmetijska 3,0%. Porast proizvodnje v kaže pomembne razlike med in rudarska proizvodnja porazvitimi in nerazvitimi porasla v primerjavi s predvojnimi stanjem za 76,6%, medtem dročji. Te razlike so med posameznimi področji še večje. Na ko je na drugem koncu Jugonem koncu je Severna Amerikavzhodna Azija, kjer je proizvodnja na prebivalca opadla za

odnosu na leto 1954 glede na porast 4 milijarde v prejšnjem letu), je zlasti vidno prodiranje severnoameriškega izvoza.

V prvi vrsti je pomembno, da več kot polovica celotnega porasta severnoameriškega izvoza v druge predele sveta odpade na izvoz ameriških kmetijskih presežkov. Tu ni pomembno samo dejstvo, da so se s tem krepile pozicije Severne Amerike kot kmetijskega izvoznika, temveč se ta izvoz vrši na podlag posebnih dvostranskih trgovskih sporazumov ter se ne plačuje z dolarji temveč z valuto države uvoznice. Zaradi tega je prišlo — kljub v glavnem nespremenjeni negativni trgovinski bilanci drugih področij z Združenimi državami (leta 1954 za 2.140 milijonov dolarjev, leta 1955 pa 2.150 milijonov — tudi do zmanjšanja čistega dolarske-

ga trgovinskega deficita (od 1820 na 1120), ki še vedno predstavlja enega najbolj aktualnih problemov svetovnega plačevanja.

Zahodna Evropa je po drugi stran leta 1955 v primerjavi z letom 1954 povečala svoj uvoz surovin iz Severne Amerike za okrog dve tretjini. To povečanje je bilo deloma odraz bolj liberalne uvozne politike in je nastalo zaradi večje konkurence na svetovnem tržišču opreme in zaradi težnje, da bi se znižali proizvodni stroški zahodnoevropskih industrij, s tem da se leta usmeri na uvoz reprodukcijskega materiala po najbolj ugodnih cenah, ne glede na trdnost deviz. Taka usmeritev je bila možna zategadelj, ker so bile zahodnoevropske devizne rezerve relativno visoke. Toda povečanje uvoza iz severnoameriškega izvoza je bilo deloma tudi posledica ozkih gri v zahodnoevropski proizvodnji surovin in goriva glede na močno domače povpraševanje, ki ga je povzročila živahna industrijska dejavnost.

Končno je prišlo lani do občutnega porasta v trgovini med Vzhodom in Zahodom. Toda obseg te izmenjave še vedno predstavlja le nezaten del svetovne trgovine, komaj 4 odstotke, medtem ko je v predvojnem obdobju dosegel 14 odstotkov.

Ce gledamo v celoti, je gibanje mednarodne trgovine v zadnjih letih kazalo na vseh sektorjih težnjo za nadaljnje poglobljanje neravnotežja med nerazvitimi in industrijskimi državami. Opadanje izvoznih dohodkov, ki pomenijo za mnoge nerazvite države važen del narodnega dohodka, zožuje možnosti njihovega gospodarskega razvoja in vse bolj ostro postavlja potrebo po depolnitem mednarodnem finansiranju. Ziv tempo industrijske proizvodnje v svetu pa dokazuje, da obstoje sredstva za tako finansiranje. Ta problem so postavili tudi letos v središču diskusij Ekonomsko-socialnega sveta Združenih narodov.